

ФИЗИОНОМИЈА САВРЕМЕНИХ ОРУЖАНИХ СУКОБА КРОЗ ПРИЗМУ ОРУЖАНОГ СУКОБА У УКРАЈИНИ

Драган Делибашић
Министарство одбране, Војнобезбедносна агенција
Мирослав М. Талијан
Универзитет одбране у Београду, Војна академија
Драган М. Јевтић
Универзитет одбране у Београду, Војна академија

Оружани сукоб као друштвена појава често је изучавана тема, али њено истраживање увек представља изазов, тим пре што је реч о променљивој друштвеној појави која еволуира у времену и простору, са свим својим особеностима, носећи и део непроменљивог карактера.

Ратови који су вођени у бившој Југославији, у западној и централној Африци, ратови око совјетске сукцесије у кавкаском региону, Судану, Сомалији, Украјини и другде наводе на размишљање да смо ушли у доба „нових савремених ратова“. Судаћи по њима, тенденција вођења рата сасвим је супротна од међудржавних сукоба. Уместо тога, расте талас борби између заједница и транснационалне етничке и верске борбе. То су ратови за идентитет, за „преправку“ историје, последице економских проблема и глобализације; једном речју – нови ратови.

Рад анализира физиономију савременог рата кроз призму сукоба у Украјини. С обзиром на то да тема у наслову садржи физиономију оружаног сукоба, тежиште је на дефинисању појмова рата и оружаног сукоба у оквиру догађаја у Украјини. Иако би се могло рећи да је у Украјини на делу „ограничени рат“, сасвим је јасно да њиме управљају велике силе. Украјина је управо због тога изложена притисцима, економским условљавањима, марионетским сменама режима, а последице задиру у све поре друштва, што су све производи савременог рата. Чињеница је да је Украјина у свим дешавањима најсличнија пиону на шаховској табли, односно фигури кроз концепт „Велике шаховске табле“ Збигњева Бжежинског. Многи аутори сматрају да је савремени рат резултат процеса глобализације у свету и да се може појавити као последица „наранџастих револуција“, што се може сагледати кроз призму Украјине.

На крају рада издваја се промишљање о рату који у свом једном делу има непроменљиву природу и представља средство политике, примену насиља, неизвесност и опасност. Променљиви карактер савременог рата креирао је нове карактеристике: специјални рат, асиметрични и нелинеарни карактер, утицај медија и др. Управо овај променљиви карактер који издваја савремени рат са аспекта оружаног сукоба присутан је у Украјини.

Кључне речи: *оружани сукоб, рат, геополитика, Украјина*

Употреба силе као облик испољавања моћи

Безбедност данас више него икада пре заузима централно место у политичком животу. У литератури не постоји општеприхваћена дефиниција садржаја концепта безбедности. Аутори који се баве овим појмом могу се груписати у две групе. Једна група сматра да је концепт безбедности „претња, употреба и контрола војне моћи” и, по њиховом мишљењу, непотребно је ширење концепта безбедности на невојне аспекте.

Друга група аутора сматра да се у пракси концепт безбедности проширио са искључиво војних и на политичке, економске, социјеталне и еколошке аспекте. Значај политике на безбедност истиче у својим радовима Едвард Колодзије. Безбедност је, по његовом становишту, „посебан облик политике који настаје оног тренутка када су актери спремни да запрете или употребе силу како би постигли жељени исход”.¹ На примеру Украјине занимљиво је сагледати управо ове услове у којима су актери испољили спремност да употребе принуду и силу ради постизања жељених исхода.

Употреба војне силе, као облика испољавања војне моћи, карактеристична је за организације или државе. Испољавање војне силе кроз историју било је различито почевши од оружаних претњи и насиља, преко рата и оружаног сукоба, до бројних неоружаних облика примене војне силе. За разлику од традиционалног односа када је војна сила доминатно коришћена за остваривање политичких циљева ратом, у новије време велики број земаља своје војне способности и капацитете усмерава на операције превенције и управљања кризама, као и на постконфликтну обнову мира и безбедности.² Војна сила се у тим условима примењује у комбинацији са политичким средствима за различите циљеве. Обележја војне силе у савременим условима могу се сагледати кроз еволуцију физиономије рата и оружаних сукоба и тенденције у развоју фактора оружане борбе.

Еволуција физиономије рата и оружаних сукоба

Немачки генерал Франц Уле-Ветлер (Franz Uhle-Njettler) написао је: „Раније је командант могао бити сигуран да ће будући рат бити сличан прошлим и актуелним ратовима. То му је омогућавало да анализира одговарајућу тактику из прошлости и садашњости. Онај ко данас командује војском нема више ту могућност. Зна само да ће онај ко не успе да усвоји искуства из прошлог рата, сигурно изгубити наредни”.³

Усвајање искустава значи познавање ратова у прошлости и њихове физиономије. Ратове прве генерације (Наполеонови ратови) карактерисале су масовне армије, док је за ратове друге генерације (Први светски рат) било карактеристично учешће масовних армија, али се као доминантан елемент појавила ватрена моћ. За рат треће генерације (Други светски рат) карактеристичан је blitzkrieg, односно брзи прелаз са једног маневра на следећи.

¹ Ејдус Ф. „Савремене теорије безбедности”, предавање одржано на Дипломатској академији МСП, Београд, 2007.

² Доктрина Војске Србије, Медија центар „Одбрана”, 2010, стр. 18.

³ William S. Lind, Keith Nightengale, John F. Schmitt, Joseph W. Sutton, Garyl. Wilson, „Променљиво лице рата ка четвртој генерацији”, „The Changing Face of War: Into the Fourth Generation”, Marine Corps Gazette, October 1989, pp. 22-26; превод Бранкица Поткоњак Лукић.

Ратови четврте генерације карактеристични су по дезоријентисању непријатеља. Према Вилијему Линду рат четврте генерације је карактеристичан и по кризи легитимитета државе, тј. губитак државног монопола над ратом и у првом реду губитак лојалности њених грађана, као и успон недржавних ентитета који управљају лојалношћу људи који воде ратове. Ти ентитети могу бити банде, верске, расне и етничке групе у оквиру раса, племена, пословних предузећа и идеологија. Њихова различитост је готово неограничена.⁴

Однос оружаног сукоба и рата

Рат у Украјини по много чему не припада класичним формализованим ратовима вођеним у прошлом веку. Он је неформалан, без објаве, и укључује недржавне актере, који су супротстављени влади, са једне стране, и владине снаге са друге стране. На тај начин он представља врсту савременог унутрашњег рата, тј. води се на простору територије која је према међународном праву држава. Поставља се питање: да ли је оружани сукоб у Украјини могуће дефинисати као рат и које су његове карактеристике?

У свом чланку, „Променљивост физиономије рата” Милољуб Сретеновић истиче „да је потребно изабрати дефиницију која је довољно обухватна да покрије многе аспекте и форме данашњих ратова, али и довољно искључива да га одвоји од случајева масовног насиља или масовних демонстрација цивилне популације”. Као примере овакве праксе Сретеновић наводи Женевску конвенцију у којој се користе оба термина, а дистинкција се своди на то да је рат стање којем претходи објава, док термин „оружани сукоб” покрива остале масовне спорове (члан 2. Женевске конвенције).⁵ Са овог становишта сукоб у Украјини, с обзиром на то да не постоји објава рата, пре би се сврстао у групу оружаног сукоба, па је са тог аспекта и изучавана његова физиономија. Међутим, по свим осталим карактеристикама могуће га је дефинисати као рат. У истом чланку Сретеновић, сходно Институту за истраживање мира из Осла, каже да је: „оружани сукоб спорна неусаглашеност која се односи на владу и/или територију где постоји употреба оружане силе између две стране, од којих најмање једна влада неке државе, као резултат има најмање 25 губитака у људству који су се догодили у борби”. Према истом извору, с обзиром на интензитет оружаног сукоба, постоје његова три нивоа:

- мањи оружани сукоб: више од 25 губитака у људству у борби годишње за сваку годину у том периоду,
- средњи оружани сукоб: више од 25 губитака у људству у борби годишње и укупан број од више од 1.000 губитака у људству у читавом сукобу,
- рат: више од 1.000 губитака у људству годишње за сваку годину током тог периода.⁶

Не узимајући у обзир постављене границе губитака у људству, и поред бројних недоумица и питања која се отворају на ову тему, јасно је да је интензитет сукоба

⁴ Исто, стр. 6.

⁵ Сретеновић М., „Променљивост физиономије рата”, *Војно дело*, бр. 1, 2011, стр. 282.

⁶ Сретеновић М., „Променљивост физиономије рата”, *Војно дело*, бр. 1, 2011, стр. 282.

основна разлика између оружаног сукоба и рата. На основу тога може се закључити да је рат: „спорна неусаглашеност која се односи на владу и/или територију где постоји употреба оружане силе између две стране, од којих је најмање једна влада неке државе, као резултат има више од 1.000 борбених губитака у људству годишње за сваку годину током периода трајања”.⁷ С обзиром на то да је, према досадашњим подацима, у Украјини погинуло око 4.500 људи за годину дана од почетка сукоба, сасвим је сигурно да се физиономија оружаног сукоба на том простору може посматрати и као физиономија рата, те се са тог аспекта може и третирати на исти начин.

Геополитика и оружани сукоб у Украјини

Велике силе у мањем или већем степену управљају данашњим савременим ратовима који по свом облику личе на „ограничени рат”, истовремено их усмеравајући у функцији успостављања равнотеже на глобалном нивоу. Међутим, за земље на чијим територијама су ти ратови вођени или се воде, у већини случајева то нису ни по чему „ограничени” ратови, већ општи или тотални ратови, јер су у њима ангажоване целокупне снаге и средства којима та друштва располажу, укључујући и изложеност блокадама, притисцима, економским условљавањима, марионетским сменама режима чије последице задиру у све поре живота ових друштава.⁸ „Ограничени рат” у Украјини, којим практично управљају велике силе и који се усмерава према њиховим визијама глобалног поретка, у наредном делу представљен је концепцијом шаховске табле Збигњева Бжежинског.

Савремени рат као последица глобализације

Промена природе рата је став који се често истиче у новијој литератури. Глобална међузависност кроз економску повезаност и ширење демократије на нове просторе, у условима процеса глобализације, и интегрисање заједничких интереса развијених земаља кроз формирање безбедносних заједница, утицали су на смањење могућности настанка рата. Истовремено, на другој страни постоје многа уверења и ставови да је настанак савремених ратова последица и резултат процеса глобализације. Утицаји јаких процеса у савременом свету условили су промене националних економија и устројства друштава. Глобализација представља јак и утицајан процес који је иницирао промене, док је део промена истовремено и резултат ширих ефеката процеса постмодернизма. Главни узрок ратова вођених деведесетих година прошлог века јесу захтеви разних група за национално самоопредељење.⁹ У једном свом облику народни покрети Доњецка и Луганска боре се за самоопредељење и аутономију.

⁷ Лукић-Поткоњак Б., *Примена теорије детерминистичког хаоса на међународне односе после Хладног рата*, Факултет политичких наука, Београд, 2015, стр. 238.

⁸ Секулић Н., „Фулерова теорија рата и промене у концептима вођења рата у другој половини XX века –настанак „креативног рата”, *Социологија* број 2, Београд, стр. 129-148.

⁹ Исто, стр. 135.

Сукоби у периоду од 1946. до 2007. године

Покретачки фактор нових ратова представља глобализација, истиче Мери Калдор. Док су ранији ратови били повезани са настанком државе, нови ратови више су повезани са процесима дезинтеграција и распада држава. Највећи притисци на државе настали су са ширењем димензија процеса глобализације. У последње две деценије 95% оружаних сукоба десило се унутар држава,¹⁰ а не између њих. Оружани сукоб у Украјини пример је сукоба унутар државе и њених граница, али дубоко прожет коренима глобализације и савременим геополитичким кретањима.

Крајем јануара 2014. године министри одбране земаља НАТО изјавили су да „независна Украјина има кључно значење за евроатлантску безбедност“. Тада су у Москви многи рекли да су скинуте маске и да се види један од главних циљева вишемесечних нереда у центру Кијева. Бранко Влаховић сматра да велику кривицу за погоршавање односа Кијева и Москве сноси руководство САД и истиче да је још 2007. године председник Буш потписао закон којим је предвиђена финансијска помоћ будућим чланицама НАТО, када је Украјина стављена на списак 15 земаља које ће сарађивати са Америком. Тада је потпаљена мина која је експлодирала после седам година у Украјини.

Украјина на великој шаховској табли

Збигњев Бжежински, политиколог и бивши саветник за националну безбедност САД – веома утицајан теоретичар и практичар (креатор) глобалне геополитике, у свом делу „Велика шаховска табла“ износи своје погледе на значај Евроазије и начине доминације и глобалног вођства САД у свету. Посебно место у њој заузима руско пространство и управо тада се први пут чула позната формулација да „без Украјине Русија никада неће постати велика држава“.¹¹

Са подацима да у Евроазији живи око 75% светског становништва, и да се тамо налази и већина светског материјалног богатства, те да Евроазија учествује са око 60% у светском БДП-у, и са око три четвртине у познатим светским изворима енергената Бжежински Евроазију представља као шаховску таблу на којој се наставља игра за светски примат. Према Бжежинском „коначни циљ америчке политике тре-

¹⁰ Сретеновић М., „Променљивост физиономије рата“, *Војно дело*, 2011, бр. 1, стр. 291.

¹¹ <http://srb.fondsk.ru/news/2014/03/02/ukraiinska-shahovska-tabla.html>

бао би бити бенигни и визионарски: стварање уистину кооперативне глобалне заједнице, уз поштовање дугорочних трендова и фундаменталних потреба људске врсте”.¹² Бжежински истиче да је од императивног значаја да се у међувремену не појави евроазијска сила која би била у стању да доминира Евроазијом и тиме уједно изазове Америку. Колико ће дуго и колико ефикасно Америка успевати да одржи своју премоћ у Евроазији директно зависи и од америчког примата у глобалним размерама. У том контексту, начин на који Америка „управља” Евроазијом од критичног је значаја.

Та велика шаховска табла, која се протеже од Лисабона до Владивостока, према Бжежинском, својим неправилним обликом одређује правила и циљеве игре. Садашњи догађаји на простору Евроазије увелико подсећају на та правила. Наиме, Украјина се нашла у вртлогу два велика играча на простору Евроазије, као пион на пољу велике шаховске табле. Бжежински сматра да уколико би САД успеле у појачаном привлачењу средишњег дела Евроазије у орбиту Запада (где Америка има премоћ), те уколико би спречиле доминацију једне силе над јужним регијама и ако се Исток не би ујединио на начин који би угрожавао задржавање америчких прекоморских база, Америка би предњачила у игри. Уколико би се пак средишња подручја измакла утицају Запада и ујединила се у значајан, јединствени ентитет који би стекао контролу над јужним подручјима или створио савез са главним источним чиниоцем, тада би се америчка премоћ истопила. Исто би се могло догодити у случају када би се два главна играча с истока на неки начин ујединила. И, коначно, свако одбацивање Америке од стране њених западних партнера, и тиме губитак чврстог положаја на западном ободу континента, аутоматски би означио крај америчког учешћа у Евроазији.

Украјина и Русија¹³

¹² Бжежински З., *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 2001, стр. 8.

¹³ За Русију је губитак Украјине неприхватљив. Уколико би се то десило, Русија би се морала одрећи стратешких позиција у Црном мору, већег избора геостратешких опција, као и релативног губитка културних и етничких веза са својим сународницима – Перишић С, *Нова геополитика Русије*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2015, стр. 273.

Макиндрова теорија основа је анализе које је дао Бжежински и може се сажети на следећи начин: „Ко влада Источном Европом контролише Хартленд; Ко влада Хартлендом командује Светским острвом; Ко влада Светским острвом контролише свет”.¹⁴ Ова геополитичка константа објашњава украјинску кризу и њену суштину, као и основну оријентацију америчке спољне политике која тежи проширењу НАТО ка истоку. САД ће успети да остане глобални предводник ако буде водила активну игру у Евроазији и управљала потезима пет кључних геостратешких играча (Француска, Немачка, Русија, Кина, Индија) и пет геополитичких центара (Украјина, Азербејџан, Јужна Кореја, Турска и Иран). Да би се разумела улога Украјине и њено место на шаховској табли прво се мора сагледати како Бжежински види Русију према овој концепцији.¹⁵

Бжежински сматра да је Европа једина геостратешка опција која би Русији омогућила стварну међународну улогу и максимизирала могућност властите трансформације и модернизације. То би била трансатлантска Европа са ЕУ и НАТО која се обликује и која ће остати уско повезана с Америком. С таквом Европом Русија ће морати имати неке односе, уколико жели да избегне опасну геополитичку изолацију. Ниједна друга опција не може понудити Русији оно што може савремена, богата и демократска Европа, везана уз Америку. Украјина је геополитички центар на „шаховској табли” јер њено постојање као самосталне државе помаже преображају Русије, која без ње није европска империја. Управо ова европска империја, како је Бжежински¹⁶ рекао, уско повезана са САД и НАТО, Русији се учинила као претња њеним интересима. Управо су интереси САД, Европе и Русије нашли тачку пресека у „геополитичком центру” – Украјини.¹⁷

Данашњи догађаји у Украјини постају материјална потврда те стратешке поставке владајућих кругова. „Демократски преврат у Украјини” иза којег стоје специјалне службе, медији и разне невладине организације, представљају део ширег плана и борбе за тај важан део европске територије и покушај слабљења/јачања утицаја на тој територији. Иза наизглед хаотичних догађаја украјинског „Мајдана” стоје добро промишљени и разрађени начини дејстава које су, по једнима, разрадили амерички стратези, а по другима је то део добро оркестриране руске кампање подстицања сепаратизма и саботаже Украјине. Садашња дешавања у Украјини указују на то да се многа правила из поменуте књиге претачу у сферу савременог рата, ради постизања што боље позиције на шаховској табли Евроазије. Русија се тренутно налази у позицији покушаја њене геоизолације, а Украјина је подељена по границама проруски и проевропски оријентисаног становништва те земље.

Активирање сукоба у Украјини и настанак тензије са Русијом један је од најбољих начина обезбеђења дугорочне америчке доминације над европским ободом. На тај начин се Западна Европа чвршће безбедносно повезује са НАТО и САД и успос-

¹⁴ Трифковић С, „Геополитичка позадина украјинске кризе”, *Политика*, број 8, Бања Лука, 2014, стр. 16-17.

¹⁵ Бжежински З, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 2001, стр. 16-19.

¹⁶ У својој новој књизи „Америка–Кина и судбина света”, Бжежински изражава забринутост не само у вези с Украјином већ и по питању Белорусије коју не би желео да види присаједињену Русији, јер би то угрозило будућност Украјине као независне државе – Бжежински З, *Америка–Кина и судбина света: стратешка визија*, Албатрос, Београд, 2013, стр. 99.

¹⁷ Бжежински З, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 2001, стр. 14-18.

тавља контрола над независном европском спољнополитичком стратегијом. Такође, онемогућава се приближавање две континенталне (телурукратских) силе, Русије и Немачке, јер би потенцијална повезаност на релацији Берлин–Москва постала највећи проблем одржању америчке хегемоније.¹⁸

Наранџаста револуција као део савременог рата

Daniel Lätsch и Daniel Moccand у свом тексту објављеном у часопису швајцарске војске *Military Power Revue*, под називом „Moderne Verteidigung” дају врло занимљив поглед на средства и методе савременог вођења рата. Они наводе да ће се савремени рат, у многим својим деловима и у односу на своје појавне феномене, представити на нов начин. „Утицај политичке власти на војне операције биће велик, противречан и често неоријентисан на решење проблема. Међународно право је постало ограничавајући фактор за вођење операција. Примени противничких и сопствених психолошких операција придаје се одлучујући значај. Ко успе да задобије сопствена и противничка ‘срца и умове’ (Hearts & Minds), односно да их не изгуби, добиће рат. Напад би могао у првој фази бити привредни рат уз комбинацију са психолошким операцијама, укључујући уцењивање, привредне блокаде, заплону или блокирање имовине у иностранству, привредне преваре других држава, итд”.¹⁹ Гледано кроз призму Украјине могло би се рећи да је интензивна борба за „срца и умове” украјинског становништва почела још 2004. године, кроз активности политичких актера у овој држави; за једне да их добију, а за друге да их не изгубе.

Неодговорна политика произвела је сукоб унутар украјинског друштва, и извршила поделу по етничкој и језичкој основи на доминантно украјински западни део државе и источни део у којем већина становника говори руски. Ова дубиоза систематски је заостравана на питању политичке будућности државе, тј. на украјинској дилеми да ли се политички и економски везати за Европску унију или Русију. Све то пратио је привредни рат и обећања за економску помоћ најважнијих судионика. „Проевропске” снаге, предвођене Виктором Јушченком, напослетку су однеле победу над „проруским” председничким кандидатом Јануковичем. Међутим, победа је била врло кратког даха, пошто је шаролика, „проевропска” коалиција врло брзо ушла у међусобне сукобе и нетрпељивост, што је приликом кандидатуре Јушченка за други председнички мандат, 2010. године, довело до најгорег резултата једног председника државе у историји парламентаризма. Освојио је свега 5,6% гласова. Исти избори промовисали су губитника „норанџасте револуције” Виктора Јануковича у новог председника. Јушченко је током свог председничког мандата повукао неколико потеза који су несумњиво утицали на пораст популарности екстремно десничарске идеологије у Украјини. Коалиција странака „Наша Украјина”, коју је предводио Јушченко, била је врло блиска са радикалним националистичким и фашистичким гру-

¹⁸ Трифковић С., „Геополитичка позадина украјинске кризе”, *Политика*, број 8, Бања Лука, 2014, стр.17-18.

¹⁹ Daniel Lätsch и Daniel Moccand, текст објављен у часопису швајцарске војске *Military Power Revue* бр. 2/2010, стр. 3–10 под називом „Moderne Verteidigung”. Са немачког језика текст је превео мр Здравко Зељковић, „Савремена одбрана”, *Војно дело*, зима/2011.

пама са запада земље, а сам Јушченко председничким указом рехабилитовао је снаге Украјинске устаничке армије, која је у Другом светском рату била на страни нацистичке Немачке, у саставу њене СС дивизије „Галиција”. Странке које су чиниле победничку коалицију „наранцасте револуције” практично су уништене након изборног пораза 2010. године.

С друге стране, оно што је подстакло политичку побуну у Украјини била је системски корумпирана владавина сада бившег председника Виктора Јануковича, који је покушавао да сконцентрише друштвену моћ у рукама своје породице. У таквој атмосфери Јануковичева влада је, новембра 2013. године, одбила да потпише Споразум о стабилизацији и придруживању с Европском унијом, окренувши се тешњој сарадњи с Русијом која је понудила пакет од 15 милијарди долара помоћи посрнулој украјинској економији. Овај потез владе био је окидач за протесте на кијевском Тргу независности (Мајдану), који су од краја новембра до почетка децембра прерасли у масовне и насилне свакодневне протесте. Јануковичев споразум о економској помоћи с Русијом, науштрб преговора с Европском унијом, „проевропски” опредељени грађани Украјине окарактерисали су као издају националних интереса. Западни медији одмах су ове догађаје описали као украјинску револуцију, али је тешко сложити се с тим да су догађаји на „Еуромајдану” одговарали појму револуције. Револуција подразумева радикалну промену друштвеног система и радикално превладавање, тј. укидање, постојећих друштвених односа. За разлику од тога, захтеви демонстраната на „Еуромајдану” састојали су се од залагања за промену власти унутар истог, капиталистичког, система друштвених односа. Поједностављено речено, демонстранти су тражили да се на чело државе ставе снаге блиске Сједињеним Државама и Европској унији уместо, до тада владајућих, снага блиских Русији.

Оно што се врло брзо испоставило као тренд на овим протестима, због чега су и критички настројени аналитичари украјинских догађаја упозоравали на потенцијално веома опасан развој тамошње ситуације, јесте да су у атмосфери екстремног насиља, које је месецима владало Кијевом током сукоба демонстраната и полиције, прве редове опозиције заузели управо они екстремно десни, фашистички елементи опозиционе коалиције.²⁰ Насиље је избило близу председничке палате, где је полиција употребила сузавац и шок-бомбе. Демонстранти су тражили оставке председника и чланова владе због одлуке да буду суспендоване припреме за потписивање споразума о придруживању ЕУ и најаве председника Виктора Јануковича да ће обновити активни дијалог са Москвом. Након тога антивладине демонстрације у Кијеву су се распламсале, а демонстранти су блокирали кључне владине институције у украјинској престоници.

Демонстрације су добијале на интензитету почетком 2014. године, а 22. јануара забележене су и прве жртве протеста (две особе су страдале од дејства ватреног оружја, док је једна особа подлегла повредама које је задобила у сукобу са полицијом). Активиста опозиције Дмитро Булатов је 31. јануара пронађен мртав у предграђу Кијева након што је 8 дана био затворен и мучен од стране проруских активиста. До марта 2014. године сукоб се више одвијао на политичком плану на

²⁰ Перовић М., „Украјина, отварање пандорине кутије”, *Маргина*, број 3, јул 2014, стр. 4.

релацији Украјина–Русија–ЕУ–САД, уз повремене оружане инциденте, а од третутка када је Русија признала Крим као независну државу²¹ званични Кијев објављује да је криза достигла „војни ниво“.²²

Утицај глобалног тренда приватизације рата на рат у Украјини

Глобализација је створила глобално друштво, које је начинило отклон од локалног, националног и регионалног ка ширем планетарном простору, засновано на основама јединствених карактеристика, крећући се од модернизма ка постмодерном добу. Тај процес стварања глобалног друштва одвија се неколико деценија и последица је великих промена у свим сферама људске и националне егзистенције, а првенствено у економској, политичкој и културној сфери, мењајући значај државе и нације. Процес промена људског друштва усмерен је од производње у доба модернизма према информацијама у постмодерном добу и, у крајњем, одређен суштином савремене глобалне економије. Процес промена глобализован је у свим сферама глобалног друштва, остављајући последице на сам карактер савремених ратова. Значајну карактеристику постмодерног доба означава промена у организацији војске све више усмерене на логистичку подршку приватних организација. Државе у све већој мери ангажују приватне организације (фирме и агенције) у пружању услуга логистике и обезбеђења, али и у директном ангажовању у борбеним дејствима. Велики број ових организација било је ангажовано у преко 50 држава након завршетка хладног рата. Стално повећање броја ових организација исказује тенденцију глобалног тренда приватизација готово свих сфера војне делатности. Својим учешћем и ангажманом у обуци, опремању и осталим облицима подршке, приватне организације битно су утицале на крајње исходе сукоба у Анголи, Хрватској, Етиопији, Сиера Леонеу и Ираку.²³

Од самог почетка кризе у Украјини, крајем 2013. године, сукобљене стране се међусобно оптужују и износе претпоставке о учешћу великог броја плаћеника на обе стране. Тако главни уредник *Deutsche Welle* за Европу IngoMantofel сматра да нову форму вођења рата Русије против Украјине повезује читав конгломерат тактика: ангажман плаћеника и добровољаца које школују и воде професионални војници, скривене специјалне операције и софистицирани медијски рат.²⁴ Са друге стране, немачки лист *Bildam Zontag* у свом чланку пише да се око 400 плаћеника америчке фирме за обезбеђење налази у редовима украјинске војске и полиције у операцији против проруских активиста. „Амерички плаћеници координишу и спроводе герилске операције против проруских активиста око Славјанска на истоку Украјине. Ти плаћеници раде за америчку фирму 'Akademi', познатијом под старим именом Blekvoter (фирма за обезбеђење)“.²⁵

²¹ Руски председник Путин је 18. 3.2014. године потписао указ „О признању Републике Крим“, у складу са којим је она призната као независна држава.

²² Након што је један украјински војник убијен у војној бази у Севастопољу. Верује се да су га убили припадници званичних снага РФ.

²³ Сретеновић М., „Променљивост физиономије рата“, *Војно дело*, бр. 1, 2011, стр. 290.

²⁴ <http://www.vesti.rs/Ukrajina/Putinov-gerilski-rat-2-0.html>, 17.11.2014. г.

²⁵ <http://www.telegraf.rs/vesti/1065112-agenti-cia-i-fbi-predvode-gerilski-rat-u-ukrajini>, 13.11.2014.

Физиономија савремених оружаних сукоба

Ратове који су се водили или се воде после распада Источног блока већина аналитичара назива ратовима савременог доба. На савремене ратове веома је тешко применити класични Клаузевицев приступ, који подразумева да рат започиње објавом рата, те да се заснива на суровим, али легитимним поступцима. Пре би се могло рећи да рат у Украјини у полеђини има наду „бољег живота” који нуде велике силе, а да је странама у сукобу све остало подређено и дозвољено у остварењу тог циља.

Савременим оружаним сукобима жели се остварити потпуна стратешка парализа непријатеља и ланчани „домино” ефекат урушавања његових капацитета да пружи успешан отпор, циљањем на чворне и виталне тачке не само система одбране, већ друштвеног система као целине. Да би се то остварило, примењује се метод који ратну ситуацију посматра као скуп међусобно повезаних друштвених подсистема које је потребно онеспособити, било директно оружаним путем, било путем економских акција, циљањем информационих токова или, пак, путем дипломатског деловања заснованог највећим делом на методу притиска за вршење одређене радње или одвраћања силом.

После Другог светског рата, у изузетном је порасту значај рада обавештајних служби и метода притиска, док, са друге стране, опада значај великих битки и прелази се у трајно локално ратовање и варничење сукоба чији је циљ управљање кризама. На простору Украјине своје место и улогу нашле су и постојеће, али у великој мери и „гостујуће” службе околних земаља, као и осталих заинтересованих страна у сукобу.

Ратно поље је у савременим ратовима нестабилно, без чврстих граница и прожима цивилни живот и све поре друштва. У тим условима учинити од своје слабости предност и заобићи силу свог противника како би се постигла несразмерна штетност карактеристика је савремених асиметричних ратова. Сувишно је рећи да и, поред привидних линија фронта у Украјини, ратни вихор провејава целом Украјином, носећи са собом дах асиметричних облика рата, не бирајући жртве на свом путу.

Током историје било је много примера агресивних аката великих сила против малих земаља, где се показало да, под одређеним условима и коришћењем војних искустава партизанског и герилског начина ратовања, мале земље могу пружити успешан отпор много надмоћнијем непријатељу. Због тога је овај облик рата у великој мери присутан у борбеним дејствима актера сукоба у Украјини.

Тероризам се означава и дефинише у категоријама екстремно десничарских милитантних струја у савременом свету и представља као главна опасност за „демократско” устројство савремених држава. Међутим, генеза четврте генерације рата у великој мери заснована је на идејама тероризма. То не значи да је тероризам рат четврте генерације, већ да његови елементи могу да буду знакови који указују на четврту генерацију. Тероризам и атентати показују да је незнатним средствима могуће постићи потпуно несразмерне резултате и због тога су доста присутни у Украјини.

Психолошке операције могу да постану доминантно оперативно и стратегијско оружје, у облику медијско-информационе интервенције. Главна мета медија у Украјини је становништво, али не само украјинско већ и што шира јавност ван граница ове земље.

Обавештајни рат у Украјини

Простор Украјине је сасвим сигурно обавештајно добро припреман дуги низ година, како би се створило плодно тло за обавештајне операције које су касније изведене и које се још изводе. Интензитет операција зависио је од циљева и стања на терену. Савремено вођење обавештајних операција незамисливо је без употребе савремене технике (рачунарска техника, упади у туђе системе, авиони и беспилотне летелице за осматрање са врхунском технологијом итд.). Овде се не сме занемарити људско искуство у различитим секторима војнообавештајних система. Тежиште у обавештајној делатности данас више није на прикупљању података, већ на њиховом класификовању и обради, другим речима на њиховом анализирању.²⁶ Системска анализа захтева озбиљно проучавање противника, његовог језика, политике, културе, тактике, типа вођства, избегавајући поједностављивање и стереотипе. Она се не односи само на војне, већ се проширује и на економске, дипломатске, чак и еколошке компоненте.²⁷ Научни дискурс о рату мора избегавати системе и моделе који се ослањају на апстракцију и формализам, негирајући притом искуствено и ситуационо знање. Блискост народа Украјине и Русије, сличности у раду служби, дугогодишњи живот у заједничкој држави олакшали су обавештајне продоре.

Сасвим је јасно да је специјални рат између тајних служби Русије и Украјине интензиван након избијања кризе на Криму. Заузимање Крима практично без испаљеног метка и предаја украјинских снага на том подручју најбоље потврђују да су операцију пажљиво испланирале и ефикасно извеле руске тајне службе и њихови специјални састави. Главни актери обавештајних операција су руска Федерална служба безбедности (ФСБ) и Војнообавештајна служба ГРУ, са једне, и Служба безбедности Украјине (СБУ), са друге стране. Међутим, поред обавештајних и контраобавештајних служби ове две државе мора се споменути и активно учешће обавештајних служби других земаља, пре свега САД. Наиме, *Bild am Sonntag* у поменутом чланку наводи да је откривено да украјинску владу саветује десетине стручњака америчког Федералног истражног бироа (ФБИ) и Централне обавештајне агенције (ЦИА).²⁸ Позивајући се на неименоване изворе из немачких безбедносних служби, лист је навео да агенти ЦИА и ФБИ помажу Кијеву, у обрачуна са побуњеницима на истоку Украјине, да обезбеди тај део земље.

Поменуте службе, поред активног обавештајног рада, предузимају све мере дезинформисања јавности и међусобног оптуживања, практично потврђујући своје

²⁶ Даниген Ф.Ц., *Како водити рат*, ВИНЦ, Београд, 1993, стр.320.

²⁷ Tofler A., Tofler H., *Рат и антират*, Паидеа, Београд, 1998, стр. 28.

²⁸ <http://www.telegraf.rs/vesti/1065112-agenti-cia-i-fbi-predvode-gerilski-rat-u-ukrajini>, 13.11.2014. г

присуство на терену. Служба безбедности Украјине истиче да Русија у Украјини спроводи абхазјски сценарио и специјални рат против Украјине, због чега је убацила велики број својих агената на територију те земље. Према њиховим речима, циљ руских тајних служби је дестабилизација Украјине, рушење актуелне власти, стварање грађанских немира на истоку земље, како би се применио кримски сценарио.

Са друге стране, званична Москва негира оптужбе о умешаности припадника руских служби. Руске службе безбедности за дестабилизацију стања у Украјини оптужују украјинске снаге безбедности и активисте Десног сектора и других ултра-десничарских организација иза којих, по наводима Русије, стоје САД и њене тајне службе. Руске службе безбедности оптужују Украјину да акције према Русији изводи по налогу западних обавештајних служби на челу са америчком ЦИА. Руси су објавили вест о тајном боравку шефа ЦИА у Кијеву, након чега се Кијев, по наводима Москве, одлучио за примену силе против проруских демонстраната на истоку земље. Русија је објавила и изјаву бившег начелника Службе безбедности Украјине, према којој је садашњи први човек СБУ „врбован“ од америчких обавештајних служби у време обављања своје дужности званичника Украјине у САД.

Украјинске службе безбедности немају довољно капацитета да парирају руским тајним службама, а без помоћи западних служби, првенствено ЦИА, неће моћи да се супротставе руским службама. Боравак директора ЦИА у Украјини указао је на то да ће у будућности украјинске тајне службе у највећој мери зависити од воље САД. То практично представља одобрење за извођење „Операције ФИД“, или „унутрашње одбране пријатељске земље“, која је дефинисана 1976. године у Пентагону на основу искуства рата из Вијетнама и увежбавана и усавршавана у сукобима у различитим деловима света. „Операција ФИД“ означава спровођење дејства „без формалног ратног стања“ обухватајући низ повезаних и усклађених активности. Примену „Операције ФИД“ реализовале су САД на простору Хрватске која је завршена падом РСК, а затим и током сукоба на Косову у којем је једну од битних улога имала америчка приватна фирма за војни консалтинг и пружање професионалних војних услуга МПРИ, окупљајући првенствено пензионисана војна лица, генерале, адмирале и официре свих нивоа из америчке армије, претежно из војнообавештајне службе.²⁹

Службе безбедности се међусобно оптужују, па тако *Američki Stejt Department* у свом чланку објашњава да Русија наставља да спинује лажи и неистине како би оправдала своје илегалне акције у Украјини. Тако, на пример, тврдњу Русије да руски агенти нису активни у Украјини оповргава наводним чињеницама да је украјинска влада у априлу 2014. године ухапсила више од десетак Руса за које се сумња да су припадници руских обавештајних служби. Истичу да су многи од њих у моменту хапшења били наоружани. У првој недељи априла 2014. године, влада Украјине је добила информацију да су руски „гру“ официри активирали појединце у Харкову и Доњецку, са саветима и инструкцијама да се воде протести, заузимају и држе под опсадом зграде владе, одузима оружје из владиних магацина и да их премештају за друге насилне акције.³⁰

²⁹ Мишина В, „Војно учешће САД у нападу на РСК 1995. године“, *Фонд стратешке културе*, 9. 6.2015.

³⁰ *Američki Stejt Department*, „Наставак руске фикције још десет лажних тврдњи о Украјини“, *Нови век*, број 7, мај 2014, стр. 14-22.

Асиметрични рат у Украјини

Постоји више дефиниција асиметричног рата. Асиметрично (несиметрично) ратовање је рат међу сукобљеним странама чија се релативна војна моћ, односно стратегија или тактика знатно разликују. Оно се најчешће повезује са ратовањем међу неједнаким противницима када мање или слабије снаге морају користити терен, време, изненађење или одређене слабости већих и јачих противничких снага ради остварења победе, односно остварења својих стратешких циљева.³¹ Наведена дефиниција најбоље одсликава методе ратовања проруско оријентисаних снага, а у великој мери и осталих учесника у овом сукобу. Наиме, сама чињеница да није доказано присуство руских снага у Украјини, иако постоје све назнаке да је тога дошло, говоре да и велике силе у својим дејствима практикују примену асиметричног рата. Њихов успех је већи, јер уз употребу мањих снага примењују обмане и лукавства. Историја учи да победа није искључиво условљена односом снага, већ су битке могли добијати чак и слабије снаге уколико примене обману и лукавство. Стратегија слабијег никада не престаје. Како развој наоружања доноси другима дисиметричну предност, тако се развија и асиметрија. Увођењем асиметрије офанзива/дефанзива стратегија не прорачунавају своју снагу с обзиром на слабости супротног табора, већ у оквиру равнотеже снага.³²

Асиметрични напади обично користе рањивост противника, а могу се манифестовати на разне начине, с тактичким или стратешким резултатима.³³ На стратешком нивоу искоришћавају се страхови цивилног становништва да ослаби подршку демократским процесима, „минирају” владе, сарадња, савези или партнерства. На тактичком нивоу користе се тактике, којима се развијени свет тешко супротставља и које је готово немогуће спречити (терористички или електронски напади на критичну националну инфраструктуру). Са једне стране, асиметрија подразумева одвијање правила борбе која намеће противник, чинећи тако све операције потпуно непредвидивим. То претпоставља истовремено коришћење снага мимо њихове основне намене и нарочито оних које су изван сваке сумње (као што су цивили), затим оружја против којих средства заштите нису увек прилагођена, метода које негирају конвенционални начин ратовања (герила, тероризам), места сукобљавања која се не могу предвидети (ужи делови града, јавна места) и фактора изненађења, при чему је ово последње најзначајније.³⁴

Све то је у великој мери присутно у Украјини као начин вођења рата. Оно што је карактеристично јесте да се асиметријом, као врстом савремено вођеног рата, поред побуњеника (проруски оријентисане снаге), користе и снаге које су моћније по питању наоружања и обучености (провладине снаге) као и снаге САД и Русије које се појављују у овом сукобу (у посебним облицима). У Украјини су данашњи супарници и припадници сукобљених снага били дојучерашњи саучесници. Рат је разделио рођаке, пријатеље, дојучерашње комшије (што је познато из сукоба у СФРЈ).

³¹ http://hr.wikipedia.org/wiki/Asimetricno_ratovanje, 20.11.2014.

³² Gliksman A, *Говор рата*, ВИНЦ, Београд, 1991, стр. 121.

³³ <http://www.hrvatski-vojniki.hr/hrvatski-vojniki/672001/asimetrija.html>, 20.11.2014.

³⁴ Курмон Б., Рибникар Д., *Асиметрични ратови*, НИЦ Војска, Београд, 2003, стр. 20.

Поврх идеолошких ривалстава, права мржња рађа се из познавања противника. „Мржњу је могуће осећати према непознатом, чему пропаганда може да допринесе, али је лакше ући у сукоб са себи блиским, оживљавањем успомена, каткада и ривалства. Познавати противника, такође значи познавати његове слабости, обичаје, страхове. Тада је већ лакше ударити по циљу”.³⁵ Управо је познавање противника омогућило сукобљеним снагама пуну примену асиметричних метода ратовања на примеру Украјине.

На самиту НАТО-а (одржаног у Њупорту, Велс) генерал Нико Так, шеф алијансиног Центра за реаговање на кризе (функционише при штабу НАТО снага у Европи), изложио је суштину асиметричног ратовања: „Реч је о коришћењу класичних оружаних снага, диверзантских група и незаконитих оружаних формација паралелно са организовањем грађанских протеста под утицајем информационо-пропагандистичких средстава, уз додатак хакерских напада на информационе системе противника. Сва та средства користе се концентрисано ради достизања јасно утврђених политичких циљева”.³⁶ Руски коментари сводили су се на то да НАТО води антируску кампању која обични хаос асиметричног грађанског рата у Украјини представља као лукаву војну концепцију, односно нови систем вођења борбених дејстава. Бриселски политиколог и експерт за информативне ратове Дени Де Шене сматра да је деловање Русије у Криму било тако брзо, ефикасно и неочекивано за НАТО да је алијанса била принуђена да смисли објашњење којим би њени генерали и амерички творци концепције кијевског „евромајдана” могли да прикрију свој неуспех. Због тога су га и назвали „хибридни рат”.³⁷

Међународни експерти сматрају да су се Руси годинама припремали на ратне операције какве сада проводе у источној Украјини. Балинт Сомкути, који се бави хибридни ратовима и теоријом асиметричног ратовања, сматра да је асиметрични тип рата стар као и историја. По његовим речима асиметрични рат може значити и да „јача страна” јасно победи у војном окршају, али да изгуби пропагандни рат. То је ратовање у којем не мора да се догоди ниједан пуцањ, а штете које настану могу се мерити штетама класичног рата. У овом ставу потпуно се одсликава руско освајање Крима.³⁸ Наиме, Русија³⁹ је без пуцња анектирала полуострво Крим. Сомкути је истакао да се тај процес водио „војном прецизношћу, била је то специфична, обрнута обојена револуција. У Криму није било регуларних јединица, али су се појавили 'мали зелени људи' у униформама, без ознака, који су, судећи према

³⁵ Исто, стр. 150.

³⁶ <http://www.fakti.rs/oruzje/nato/nato-u-njuportu-objavio-da-ce-izuciti-rusko-hibridno-ratovanje>, 17.11.2014.

³⁷ Исто.

³⁸ Крим не представља само обичан географски простор. То је полуострво са површином од 25.500 km² и око 2 милиона становника. На Криму се налази руска Црноморска флота са око 30.000 војника и 200 бродова. Улазак Украјине у НАТО подразумевао би да се Русија одрекне војне базе и флоте ка Криму, а то би довело до стратешке слабости Русије у односу на стално растућу експанзију НАТО према њеним границама – Наумовић М, *Геополитика и култура мира: прилог проучавању теорија о глобалном конфликту*, Филозофски факултет, Ниш, 2015, стр. 53.

³⁹ Простор Украјине представља колевку руске државности за време раног и дела развијеног доба средњег века, у оквиру Кијевске Русије, закључно са 1242. годином – Петровић Драган, *Геополитика Балкана*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2014, стр. 169.

опреми, вероватно били чланови руских специјалних снага (спецназа)⁴⁰. Занимљиво је да Сомкути сматра да је врло тешко утврдити коме припада тенк Т-72 који се примењује у сукобу. Таквим средствима подједнако располажу и руска и украјинска војска, али такви се тенкови производе и у Белорусији, Чешкој и Пољској, а у рату га сви користе, тако да је тешко утврдити коме припадају, која страна дејствује, циљеве које желе остварити и на који их начин приказати.

Према својим исказаним особинама асиметрични рат у Украјини може трајати годинама, све док не буду задовољене аспирације великих сила. Украјина је постала поприште на којем су, слободно се може рећи, снаге одмериле ЕУ и САД, са једне, и Русије, са друге стране. Цену је платио и плаћа украјински народ. До данашњег дана број мртвих владиних и проруских снага броји се хиљадама, а крај се не назире. У сукобу се примењују све снаге и средства која стоје на располагању сукобљеним снагама.

Да би се спречила руска инвазија и директна окупација делова Украјине, Сједињене Државе морају да ставе до знања да ће Запад подржати дуги, урбани герилски украјински рат за одбрану независности, сматра бивши амерички саветник за националну безбедност Збигњев Бжежински.⁴¹ Савет Бжежинског да Украјинци воде дуги урбани отпор није без основа. Он представља једну од варијанти асиметричног рата. Наиме, одређена војна формација губи скоро све предности у урбаној зони, нарочито када је она непријатељска. Возила постају идеалне мете, покретљивост је смањена, а видљивост може бити сведена на свега неколико метара, поготово када има дима. Зидови кућа ограничавају ватрену моћ и ремете комуникацију између јединица. Још теже, непријатељу се пружа прилика да се стоји с цивилима и тако остане неоткривен.⁴²

Герилски и партизански рат

Провладине снаге такође су увиделе предности асиметричног ратовања. Тако је лидер радикалног покрета „Десни сектор” и кандидат председничких избора у Украјини Дмитриј Јарош⁴³ најавио формирање батаљона „Донбас-2”, који ће водити герилски рат на истоку Украјине. Током предизборне дебате он је рекао да је већ створен специјални батаљон „Донбас-1” у који су ушли и борци „Десног сектора”.⁴⁴

Као што је већ речено, борци Новорусије у великој мери примењују тактику герилског ратовања и то не крију. Стратегија гериле заснована је на приправности, покретљивости и нападу. Она се увек прилагођава ситуацији непријатеља, постојећим комуникацијама, сили, временским условима и нарочито стању духа становништва.⁴⁵ За разлику од других герилских покрета, који су по тврдњама аутора

⁴⁰ <http://www.hrvatski-fokus.hr/index.php/vanjska-politika/11928-hibridni-rat-igre-moci-bez-granica>, 18.11.2014.

⁴¹ <http://evroazija.info/bzezinski-zapad-treba-da-podrzy-dugi-urbani-gerilski-rat-uukrajini/>, 12.11.2014. г.

⁴² Курмон Б., Рибникар Д., *Асиметрични ратови*, НИЦ Војска, Београд, 2003, стр.116.

⁴³ Русија је против Јароша покренула кривични поступак због убистава руских војника у Чеченској Републици 1994-1995. Јарошев „Десни сектор” тесно сарађује са националистичком партијом „Слобода” која је после промене власти у Украјини ушла у владајућу коалицију.

⁴⁴ http://serbian.ruvr.ru/news/2014_05_18/Dmitrij-Jarosh-spreman-za-gerilski-rat-8284/, 15.11.2014. г.

⁴⁵ Курмон Б., Рибникар Д., *Асиметрични ратови*, НИЦ Војска, Београд 2003. године, стр. 25.

асиметричног ратовања⁴⁶ имали незнатну, чак никакву унутрашњу или спољну подршку, герила у Новорусији, са једне стране, има изузетну подршку народа на истоку Украјине, а са друге стране и велику подршку Русије. Након апела руководства побуњеника да грађани Украјине подигну устанак против власти у Кијеву борбе су се почеле водити и у градовима у којима је пре тога стање било мирно, што показује да је апел уродио плодом.⁴⁷ Све то представља тактику задавања постепених удара којом се жели дестабилизovati режим, до тачке када ће показати своје право лице и тако придобити већина народа за своје циљеве. Начела гериле се не мењају кроз историју, али се мења њен маневарски простор. Средства борбе које герила нуди потпуно су асиметрична. Упади на противничке територије доносе успехе, а не фронтална борба са бројним и опремљенијим снагама.

Асиметрија није само замена која се пружа онима којима је дисиметрија недоступна. Сасвим је могуће да и моћни актери, као што су украјинска и руска војска, потпуно свесно одаберу стратегију асиметрије, мешајући чак овај концепт са ратном вештином, са циљем да постигну што већи резултат ангажујући мање снаге.⁴⁸ Следећи догађаји најбоље илуструју ове тврдње. У покушају да објасне да војници из шест украјинских оклопних транспортера послатих у Краматорск, на исток Украјине, нису прешли на страну проруских демонстраната, један од лидера странке „Отаџбина“ и њен посланик у Врховној Ради Сергеј Соболев рекао је да армија користи герилски метод борбе против сепаратиста. „Наше оружане јединице искористиле су партизански метод, директно продрле у делове које тренутно контролишу јединице руске армије и сепаратисти“, рекао је Соболев у намери да објасни откуд руске заставе на украјинским војним возилима, пренели су украјински медији.⁴⁹

Такође, сличне мере предузимају се и у провладиним снагама. Из страха да би руски председник Владимир Путин могао да нареди руској војсци да запоседне Украјину и помогне побуњеницима како би задржали Доњецуку и Луганску област, украјински генерали имају намеру да своју војску припреме за партизански и диверзантски рат. Украјинска настојања су да „курс младог борца“ буде обавеза за све грађане. Обука жена спроводила би се за послове болничара, док у Министарству одбране Украјине објашњавају да им припремање за партизански рат треба „ако на њихову територију уђе војска друге државе.“⁵⁰ Семјон Семенченко, командант снага „Донбаса“ истакао је да се спроводе активности на стварању партизанских одреда и затражио од председника и владе да се отпочне са припремама за партизанска дејства.⁵¹ Обуком партизанских одреда на војним полигонима бавиће се инструктори. Основна предност партизанског ратовања јесте да се „избегавањем одсудних судара и вештим коришћењем земљишта, које непријатељ није директно запосео војском, чувају и умножавају сопствене, а уништавају непријатељске снаге“.⁵²

⁴⁶ Исто, стр. 26.

⁴⁷ <http://www.naslovi.net/2014-08-23/pravda/mape-nova-taktika-novorussije-gerila-napada-ukrajince-na-njihovoj-teritoriji/11380002>, 17.11.2014.

⁴⁸ Курмон Б., Рибникар Д., *Асиметрични ратови*, НИЦ Војска, Београд 2003. године, стр. 20.

⁴⁹ <http://www.b92.net/info/vesti>, 17.11.2014.

⁵⁰ <http://www.novosti.rs/vesti>, 18.11.2014.

⁵¹ <http://mojenovosti.com>, 19.11.2014.

⁵² Јакшић П., *Савремени рат*, књига 1, Вук Караџић, Београд, 1969, стр. 35.

Тероризам и атентати

У фебруару 2014. године одлучено је да се започне антитерористичка операција на територији земље због заоштравања ситуације, саопштили су Служба безбедности Украјине (СБУ) и Антитерористички центар. „Данас се догађа свесна и циљана употреба насиља паљењем, убиствима, узимањем таоца, застрашивањем становништва ради достизања криминалних циљева. Све то уз употребу ватреног оружја. То више није феномен тероризма, већ конкретни терористички акти”, наведено је у том саопштењу.⁵³

Поставља се питање појмовног одређења тероризма у Украјини. Како се види из претходног дела текста, владине снаге су сасвим јасно и недвосмислено одредиле ко су терористи. Чак су одлучили да започну и противтерористичку операцију. Са друге стране, снаге које су проглашене „терористичким” себе сматрају носиоцима оружаног отпора тероризму које над својим грађанима, према њиховом мишљењу, спроводи влада Украјине. Овде се појављује проблем дефинисања и одређења тероризма. Неке од недоумица у вези с тим су: да ли термин тероризам треба да буде примењен на исти начин при одређењу аката влада/држава као и при одређењу аката недржавних група; на који начин раздвојити тероризам од борбе народа на основу свог права на самоодређење и борбе против окупације; да ли се у дефиницију могу укључити активности државних наоружаних формација у извођењу њихових званичних задатака и током оружаног конфликта уколико су „вођене” или „у сагласју са” међународним правом.⁵⁴ Поменуто недоречености и недоумице, без жеље да се улази у медијаторство, присутне су и понајвише зависе од стране која их дефинише. У савременим оружаном сукобима врло су значајни и представљају изузетно јаку карику од које зависи можда и даљи ток рата.

Гафиновић у свом чланку „Феноменологија савременог тероризма” истиче да је непоходно разликовати активности облика међународног и унутрашњег тероризма од активности гериле и терора. Герилци носе исте униформе и формацијско наоружање за разлику од терориста и појављују се јавно саопштавајући циљеве своје борбе. У Женевској конвенцији од 12. августа 1949. године герилска дејства дефинисана су у члановима 4. и 13. и треба да испуњавају и услове члана 1. Хашког правилника, и то: на челу је лице одговорно за своје потчињене; одређен је знак распознавања – амблем који се може учити са растојања и да се поштују одредбе међународног ратног права.⁵⁵ У складу са изнетим ближе је одређење да су Доњецки и Лугански „терористи” у ствари герилци, који су јасно саопштили циљеве своје борбе.

Надаље Гафиновић у тексту истиче да у недемократским друштвима држава спроводи терор и над својим грађанима, ради утицаја на јавно мњење насилним средствима и изнуде одређених политичких одлука које у демократским околностима грађани те државе не би прихватили. Много је подударности са овим ставовима са Украјином и оружаном сукобом који је у току. Без обзира на то, сваки тероризам утиче на односе између људи, појединаца или група. „Тероризам је тактика употребе

⁵³ <http://www.nezavisne.com/novosti>, 09.01.2015.

⁵⁴ Гафиновић Р., „Феноменологија савременог тероризма”, *Војно дело*, 3/2008, Београд, стр. 46-59.

⁵⁵ Исто, стр. 55-56.

насилња или претња насилљем која има комуникативну сврху. Како и зашто се користи, како смо видели највише зависи од контекста. Тероризам је у великој мери ствар маневра: ватрена моћ терористе је мала, а од највеће важности је где и када ће је употребити. Тероризам мора настојати да сломи непријатеља изнутра, јер има мале могућности (бар за сада) да изазове разарање великих размера”.⁵⁶

Од почетка рата у Украјини изведен је велики број атентата на значајне личности и са једне и са друге стране сукобљених страна. Циљеви су били различити, али оно што је делом заједничко јесте уношење општег немира и несигурности у Украјини. У Доњецу је покушано убиство премијера самопроглашене Доњецке Народне Републике (ДНР) Александра Захарченка,⁵⁷ јавиле су руске агенције.⁵⁸ У покушају убиства рањен је његов возач, а Захарченко је остао неповређен. У Доњецу је, 7. јуна 2014. године, убијен Максим Петрухин, један од помоћника председника Скупштине ДНР Дениса Пушилина, а неколико дана касније код зграде обласне администрације експлодирало је Пушилиново возило, и погинуло је неколико људи. Представници устаника самопроглашене Луганске Народне Републике (ЛНР) су, у мају 2014. године, саопштили да је покушано убиство на лидера ЛНР Валерија Болотова, који је рањен и смештен у болницу. На Генедија Кернеса, градоначелника највећег града на југоистоку Украјине – Харкова, извршен је атентат.⁵⁹ Кандидат на предстојећим парламентарним изборима у Украјини Володимир Борисенко, блиски сарадник председника Петра Порошенка, такође је био мета оружаног напада, И сам председник Украјине био је мета напада, али су припадници обезбеђења његовог кабинета деактивирали снажну експлозивну нараву пронађену у непосредној близини кабинета.

Психолошко-пропагандни рат у Украјини

У корпусу савременог знања о рату, стварању медијске слике о њему припада изузетно важно место. Психолошке операције могу да постану доминантно оперативно и стратегијско оружје, у облику медијско-информационе интервенције. Нарочито после пораза америчке армије у Вијетнаму, медији су укључени у нову парадигму ратовања. То је био први рат који је могао да се прати на ТВ-у што је, поред осталог, било погубно по пружање подршке америчке јавности његовом вођењу. Медији су у то време изузетно пуно допринели ширењу антиратних кампања, пропагирању пацифизма и стварању негативне слике о Америци у свету.

Противници у рату четврте генерације биће веома вешти у манипулисању медијима како би променили домаће и светско јавно мњење до те мере да ће вешто

⁵⁶ William S. Lind, Keith Nightengale, John F. Schmitt, Joseph W. Sutton, Gary I. Wilson, „Променљиво лице рата ка четвртој генерацији”, „TheChangingFaceofWar: IntotheFourthGeneration”, *MarineCorpsGazette*, October 1989, pp. 22-26; превод Бранкица Поткоњак Лукић.

⁵⁷ Маја 2014. године мајор Захарченко био је именован за војног команданта Доњецка. Након тога био је на дужности заменика министра полиције ДНР. Учествовао је у борбама и био рањен. Председник владе ДНР постао је 7. августа, пошто је Александар Бородај поднео оставку. Истакао је да је потребно „формирати јединствену војну команду републике, остварити победу на фронту”.

⁵⁸ <http://www.novosti.rs/vesti>, 18.11.2014.

⁵⁹ <http://fakti.org>, 14.11.2014.

коришћење психолошких операција понекад искључити увођење борбених снага. Главна мета биће подршка коју непријатељевој влади и рату пружа њихово становништво. Да телевизијске вести могу да постану моћније оперативно оружје од оклопних дивизија, говори и сукоб у Украјини. Ангажовањем медија и заступљеност ове теме у информативним програмима у Русији и Украјини слободно се може рећи да се, поред рата који се води оружјем, води и ништа мање интензиван тотални пропагандни рат. У њему се користе сва средства обмањивања, док су медији, без изузетка, једнострано оријентисани. Становништво се бомбардује теоријама завере и гласинама, са тенденцијама да се поставе логичне приче које би их определиле у овом сукобу.

То потпуно оправдава тврдње да је рат четврте генерације фокусиран на морални ниво рата, при чему актери сукоба у Украјини настоје да убеду све стране, оне неутралне и стране у сукобу, да је циљ за који се боре морално супериоран и да тако политичке калкулације на менталном нивоу учине ирелевантним.

Закључак

Оружани сукоб у Украјини има све елементе променљиве друштвене појаве, која поред особености непроменљивог карактера носи и сасвим нове тенденције. Иако овај оружани сукоб нема баш све карактеристике рата, на делу је „ограничени рат“. За разлику од ранијих класичних међудржавних сукоба, сада је на делу нови савремени рат. То је рат за идентитет, исправке историјских неправди, последице економских проблема и неједнакости, као и противуречних глобалних процеса и геополитичких ривалстава.

Ово није рат који је настао само сукобом супротстављених интереса народа који живе у Украјини. Извесно је да овим ратом управљају велике силе. Зато је Украјина изложена разним притисцима, економским ограничењима и сменама владајућих режима. На делу је савремени рат као резултат процеса глобализације у којем су наранцасте револуције производ остваривања интереса великих сила у условима немогућности реализације циљева спољне политике употребом војних средстава.

Оружани сукоб у Украјини само је наставак трагедије политике великих сила које у дугом историјском трајању често нису били фактор стабилизације међународног система и постизања мира и стабилности, већ чешће произвођач сукоба. Тако је и украјински конфликт само наставак ратова вођених у бившој Југославији, али и другим деловима света, у којима су на сцени борбе између заједница и транснационалне етничке и верске борбе, са применом сценарија наранцастих револуција.

Украјина је важна земља у геополитичким визијама и концепцијама великих сила која личи на пиона на шаховској табли, одсликана кроз концепт „Велике шаховске табле“ Збигњева Бжежинског. Због тога физиономију украјинског сукоба употпуњавају тероризам, атентати, психолошко-пропагандни рат, медијско-информативне интервенције, герилски и партизански рат, обавештајни рат и асиметрична дејства као важни садржаји нових савремених ратова који су усмерени ка стицању геополитичких предности, најчешће усмерених ка очувању или остварењу глобалне светске доминације.

Литература

- [1] Ејдус Филип, „Савремене теорије безбедности”, предавање, *Дипломатска академија МСП*, Београд, 2007.
- [2] Бжежински Збигњев, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 2001.
- [3] Бжежински Збигњев, *Америка–Кина и судбина света: стратешка визија*, Албатрос, Београд, 2013.
- [4] Влаховић Бранко, *Путин – моћ Русије*, Вукотић медиа, Београд, 2014.
- [5] Гафиновић Радослав, „Феноменологија савременог тероризма”, *Војно дело*, 3/2008, Београд.
- [6] Glikspan Andre, *Говор рата*, ВИНЦ, Београд, 1991.
- [7] Даниген Ф. Џејмс, *Како водити рат*, ВИНЦ, Београд, 1993.
- [8] Доктрина Војске Србије, Медија центар „Одбрана”, 2010.
- [9] Јакшић Павле, *Савремени рат*, књига 1, Вук Караџић, Београд, 1969.
- [10] Курмон Бартелеми, Рибникар Дарко, *Асиметрични ратови*, НИЦ Војска, Београд, 2003.
- [11] Лукић-Поткоњак Бранкица, *Примена теорије детеминистичког хаоса на међународне односе после Хладног рата*, Факултет политичких наука, Београд, 2015.
- [12] Мишина Вељко, „Војно учешће САД у нападу на РСК 1995. године”, *Фонд стратешке културе*, Београд, 2015.
- [13] Наумовић М, *Геополитика и култура мира: прилог проучавању теорија о глобалном конфликту*, Филозофски факултет, Ниш, 2015.
- [14] Перишић Срђан, *Нова геополитика Русије*, Медија центар Одбрана, Београд, 2015.
- [15] Перовић Милош, „Украјина, отварање пандорине кутије”, *Маргина*, број 3, јул 2014.
- [16] Петровић Драган, *Геополитика Балкана*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2014.
- [17] Сретеновић Милољуб, „Променљивост физиономије рата”, *Војно дело*, вол. 63, бр. 1, 2011.
- [18] Секулић Нада, „Фулероветеорија рата и промене у концептима вођења рата у другој половини XX века-настанак „креативног рата”, *Социологија*, број 2, Београд, 2011.
- [19] Tofler Alvin i Hajdi, *Рат и антират*, Паидеиа, Београд, 1998.
- [20] Трифковић Срђа, Геополитичка позадина украјинске кризе, *Политеиа*, број 8, Бања Лука, 2014.
- [21] Џуверовић Немања, „Мапирање савремених сукоба и трошкови наоружања”, *Факултет политичких наука*, студије мира, Београд, 2015.
- [22] DanielLätsch и DanielMocssand, текст објављен у часопису швајцарске војске *MilitaryPowerRevue* бр. 2/2010, стр. 3–10 под називом „ModerneVerteidigung”. Са немачког језика текст је превео мр Здравко Зељковић, „Савремена одбрана”, *Војно дело*, зима/2011.
- [23] Амерички Stejt Department, „Наставак руске фикције још десет лажних тврдњи о Украјини”, *Нови век*, број 7, мај 2014.
- [24] WilliamS. Lind, KeithNightengale, JohnF. Schmitt, JosephW. Sutton, Garyl. Wilson, „Променљиво лице рата ка четвртој генерацији”, "TheChangingFaceofWar: IntotheFourthGeneration", *MarineCorpsGazette*, October 1989, pp. 22-26; превод Бранкица Поткоњак-Лукић.
- [25] <http://www.vesti.rs/Ukrajina/Putinov-gerilski-rat-2-0.html>, 17.11.2014.
- [26] <http://www.telegraf.rs/vesti/1065112-agenti-cia-i-fbi-predvode-gerilski-rat-u-ukrajini>, 13.11.2014.
- [27] http://hr.wikipedia.org/wiki/Asimetricno_ratovanje, 20.11.2014.
- [28] <http://www.hrvatski-vojnici.hr/hrvatski-vojnici/672001/asimetrija.html>, 20.11.1014.

[29] <http://www.fakti.rs/oruzje/nato/nato-u-njuportu-objavio-da-ce-izuciti-rusko-hibridno-ratovanje>, 17.11.2014.

[30] <http://www.hrvatski-fokus.hr/index.php/vanjska-politika/11928-hibridni-rat-igre-moci-bez-granica>, 18.11.2014.r.

[31] <http://evroazija.info/bzezinski-zapad-treba-da-podrzy-dugi-urbani-gerilski-rat-uukrajini/>, 12.11.2014.r.

[32] http://serbian.ruvr.ru/news/2014_05_18/Dmitrij-Jarosh-spreman-za-gerilski-rat-8284/, 15.11.2014.r.

[33] <http://www.naslovi.net/2014-08-23/pravda/mape-nova-taktika-novorussije-gerila-napada-ukrajince-na-njihovoj-teritoriji/11380002>, 17.11.2014.

[34] http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=04&dd=16&nav_id=837281, 17.11.2014.

[35] <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:506248-Kijev-sprema-partizanski-nacin-ratovanja>, 18.11.2014.

[36] http://mojenovosti.com/lat/index.php?option=btg_novosti&idnovost=98099&Komandant-bataljona-%E2%80%9EDonbas%E2%80%9C-najavio-partizanski-rat#VHPFiNLF_Sk, 19.11.2014.

[37] <http://www.nezavisne.com/novosti/svijet/Sluzba-bezbjednosti-Na-djelu-konkretan-terorizam-u-Ukrajini-231880.html>, 09.01.2015.

[38] <http://www.novosti.rs/vesti/planeta.299.html:507932-Proruske-snage-zauzele-Jaltu-i-jos-tri-mesta-Donjeck-Atentat-na-premijera-DNR>, 18.11.2014.

[39] <http://fakti.org/globotpor/quo-vadis-orbi/na-gradonacelnika-harkova-kernesa-izvršen-atentat>, 14.11.2014.

[40] <http://www.bljesak.info/rubrika/vijesti/clanak/ukrajina-predsjednicki-kandidat-prezivioatentat/98912>, 18.11.2014.

[41] <http://srb.fondsk.ru/news/2014/03/02/ukraiinska-shahovska-tabla.html>